

Fimmtudaginn 29. nóvember 1990.

Nr. 22/1989.

Ingólfur Ólafsson

(Guðný Höskuldsdóttir hrl.)

gegn

Áslaugu Gísladóttur

(Svala Thorlacius hrl.)

og gagnsök.

Skipti. Óvígð sambúð.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðmundur Jónsson, Bjarni K. Bjarnason, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason og Hrafn Bragason.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 17. janúar 1989. Hann gerir þær dómkröfur, að hann fái í sinn hlut $\frac{2}{3}$ andvirðis fasteignarinnar að Háagerði 12 hér í borg, 5.466.666 krónur, helming af andvirði bifreiðar, 60.000 krónur, helming af andvirði sumarhúss, 251.250 krónur, öll verðmæti verðbréfa og bankainnstæðna, 8.481.594 krónur, inneign á gjaldeyrisreikningi og 5 skáksett, samtals að fjárhæð 74.604 krónur, eða alls 14.334.114 krónur. Þá krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu með stefnu 21. september 1989. Hún krefst staðfestingar hins áfrýjaða úrskurðar og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Svo sem greinir í hinum áfrýjaða úrskurði, hafa aðilar þegar skipt innbúi og eru sammála um að halda utan skipta eignarhluta aðaláfrýjanda í jörðinni Grænumýri á Seltjarnarnesi og lóðarspildu gagnáfrýjanda úr landi Vaðness í Grímsnesi.

Fallast má á þá niðurstöðu skiptaréttar, að gagnáfrýjandi haldi innstæðum á sparisjóðsbókum nr. 57971, 15150 og 1369 við Útveggsbanka Íslands, nú Íslandsbanka hf., nr. 7819 við Landsbanka Íslands og nr. 350001 við Iðnaðarbanka Íslands hf., nú Íslandsbanka hf. Aðaláfrýjandi haldi hins vegar 5 skáksettum og inneign á gjaldeyrisreikningi nr. 100811 við Sparisjóð vélstjóra.

Með vísan til forsendna hins áfrýjaða úrskurðar ber að staðfesta niðurstöðu hans um, að aðilar eigi í óskiptri sameign að hálfu hvort

fasteignina nr. 12 við Háagerði í Reykjavík og sumarhús í landi Vaðness í Grímsnesi og að aðaláfrýjandi greiði stefndu 4.300.797 krónur. Er í þeirri fjárhæð talinn með helmingur verðmætis bifreiðar þeirrar, sem um er fjallað í málinu.

Eins og atvikum málsins er háttað og með hliðsjón af því, hvernig það er lagt fyrir dómstóla, verða vextir af fjárhæð þessari dæmdir eins og í dómsorði segir.

Ákvæði hins áfrýjaða úrskurðar um málskostnað er staðfest.

Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður fyrir Hæstarétti falli niður.

D ó m s o r ð:

Aðaláfrýjandi, Ingólfur Ólafsson, og gagnáfrýjandi, Áslaug Gísladóttir, eiga til helminga í óskiptri sameign fasteignina Háagerði 12, Reykjavík, og sumarhús í landi Vaðness í Grímsnesi.

Aðaláfrýjandi haldi 5 skáksettum og inneign á gjaldeyrisreikningi nr. 100811 við Sparisjóð vélstjóra.

Gagnáfrýjandi haldi innstæðum á sparisjóðsbókum nr. 57971, 15150 og 1369 við Útvegsbanka Íslands, nú Íslandsbanka hf., nr. 7819 við Landsbanka Íslands og nr. 350001 við Iðnaðarbanka Íslands hf., nú Íslandsbanka hf.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda 4.300.797 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 22. desember 1988 til greiðsludags.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Úrskurður

I.

Mál þetta var tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi hinn 2. desember 1988.

Sóknaraðili, Áslaug Gísladóttir, f. 17. ágúst 1923, nafnnr. 0713-2921, Háagerði 12, Reykjavík, gerir eftirfarandi dómkröfur:

að helmingur bús málsaðila komi í hlut sóknaraðila kr. 8.939.349, ásamt dráttarvöxtum, sbr. 9. gr. laga nr. 25/1987, frá 15. apríl 1988 til greiðsludags.

Sóknaraðili krefst málskostnaðar úr hendi gagnaðila skv. gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Við meðferð málsins kom sóknaraðili fram með eftirfarandi varakröfu: að „stefndi“ verði dæmdur til að greiða „stefnanda“ kr. 8.900.000 með sömu vöxtum og frá sama tíma og greinir í aðalkröfu og til greiðsludags, auk þess sem krafist er málskostnaðar skv. gjaldskrá LMFÍ.

Varnaraðili, Ingólfur Ólafsson, f. 8.11. 1916, nafnr. 4732-8918, Baldursgötu 6 A, Reykjavík, gerir eftirfarandi dómkröfur:

1. að í hlut varnaraðila komi $\frac{2}{3}$ hlutar af verði fasteignarinnar að Háagerði 12, Reykjavík, kr. 5.466.666,
2. að í hlut varnaraðila komi $\frac{1}{2}$ af andvirði bifreiðar, kr. 60.000,
3. að í hlut varnaraðila komi $\frac{1}{2}$ sumarhúss, kr. 251.250,
4. að í hlut varnaraðila komi verðmæti allra verðbréfa og bankainnstæðna, kr. 8.481.594,
5. að í hlut varnaraðila komi inneign á gjaldeyrisreikningi og 5 skáksett, samtals kr. 74.604.

Þá er gerð krafa um greiðslu málskostnaðar skv. gjaldskrá LMFÍ úr hendi sóknaraðila.

Sáttaumleitanir hafa engan árangur borið.

II.

Aðilar máls þessa kynntust á árunum 1948 - 1949, en varnaraðili var þá sem síðar sjómaður. Haustið 1950 tóku þau upp sambúð og fluttust þá í kjallaraíbúð að Efstasundi 65, Reykjavík, sem varnaraðili hafði fest kaup á. Var íbúðin ófullgerð, og bjuggu þau í einu herbergi fyrst í stað, meðan unnið var að því að fullgera íbúðina. Árið 1953 festi varnaraðili kaup á Háagerði 12, Reykjavík, sem þá var í smíðum. Varnaraðili fjármagnaði kaupin, þar sem hann vann einn fyrir tekjum þessi ár, auk þess sem hann vann sjálfur að áframhaldandi smíði hússins auk bílskúrs, sem hann lauk endanlega við 1961. Sóknaraðili tók einnig þátt í að koma húsinu í stand, m.a. málaði hún, auk þess sem hún ræktaði trjágarð með matjurtum til heimilisþarfa.

Árið 1966 selur varnaraðili fasteignina í Efstasundi 65, og er henni afsal- að 16. nóvember 1966. Við sölu íbúðarinnar að Efstasundi 65 hófust kaup varnaraðila á spariskirteinum ríkissjóðs á árunum 1966 til 1968, en þó einungis fyrir lítinn hluta af andvirði íbúðarinnar að Efstasundi 65, en hún var seld á kr. 714.500, en varnaraðili varði kr. 253.000 í spariskirteini. Samkvæmt upplýsingum varnaraðila, sem sóknaraðili hefur ekki mótmælt, erfir varnaraðili Grænumýri, Seltjarnarnesi, eftir foreldra sína ásamt bræðrum sínum 1971, og 1973 selur hann hluta af eignarhlut sínum í þeim arfi fyrir kr. 800.000, og mun því andvirði að mestu hafa verið varið til

kaupa á spariskírteinum ríkissjóðs. Árið 1972 erfði sóknaraðili landspildu úr landi Vaðness í Grímsnesi. Þar byggðu málsaðilar sumarhús 1980, sem fjármagnað var með tekjum varnaraðila m.a.

Málsaðilar eiga þrjár dætur, og annaðist sóknaraðili heimili og börn þeirra alla tíð, en varnaraðili vann fyrir tekjum til framfærslu fjölskyldunnar. Sóknaraðili vann við heimilið allan sambúðartímann og hafði óverulegar tekjur af saumaskap og seinni árin af blaðaútburði. Í nóvember 1986 slitu málsaðilar samvistum, og hefur sóknaraðili búið í fasteigninni Háagerði 12 síðan þá endurgjaldslaust.

Með bréfi til skiptaráðandans í Reykjavík, sem mótttekið var hjá embættinu þann 6. apríl 1987, fór sóknaraðili þess á leit, að bú málsaðila yrði tekið til opinberra skipta, og var málið tekið fyrir fyrst þann 9. apríl 1987. Að lokinni uppskrift búsins kom fram ágreiningur málsaðila um, hvernig skipta skyldi eignum búsins, og var því ákveðinn rekstur þessa skiptaréttarmáls, sem var þingfest þann 6. október 1988.

III.

Sóknaraðili kveður kröfugerð sína byggða að hluta á skattframtali málsaðila árið 1987 vegna ársins 1986, en þau hafi slitið óvígðri sambúð í nóvember 1986; enn fremur byggist hún á upplýsingum Sparisjóðs vélstjóra og uppskrift á innihaldi bankahólfs varnaraðila o.fl. Sé fjárhæð aðalkröfu reiknuð þannig út:

1. Markaðsverð fasteignarinnar Háagerði 12, Reykjavík, skv. skriflegu mati fasteignasölnunnar Þingholts, dags. 18. apríl 1988	kr. 8.700.000
2. Matsverð á bifreiðinni R-71319 skv. afsali Samvinnutrygginga 8. apríl 1987	“ 120.000
3. Verðmæti bankainnstæðna og verðbréfa byggt á útreikningi Kaupþings hf. 5. apríl '88	“ 8.481.594
4. Matsverð sumarbústaðar skv. brunabótamati Samvinnutrygginga 13. sept. 1987	“ 502.500
5. Inneign á gjaldeyrisreikningi US\$ 882,78	“ 34.604
6. 5 skáksett (Fischer-Spassky) x 8000	“ 40.000
Samtals	kr. 17.878.698

Telur sóknaraðili sig eiga helmingshlutdeild í þessum verðmætum, þ.e. kr. 8.939.349.

Sóknaraðili kveður engar skráðar réttarreglur gilda um fjárskipti aðila í óvígðri sambúð. Hins vegar hafi í tímans rás mótask ýmsar reglur, sem dómstólar hafi lagt til grundvallar um slík skipti, og byggi sóknaraðili kröfur sínar á þeim.

1. *Lengd sambúðar.*

Sóknaraðili telur, að hér sé um mjög óvenjulegt mál að ræða, þar sem sambúð málsaðila hafi staðið í liðlega 36 ár. Hafi málsaðilar „eytt ævinni saman“, eins og kallað sé. Þau hafi opinberað trúlofun sína í júlí 1950 tiltölulega ung að árum, sóknaraðili 27 ára og varnaraðili 34 ára, og búið samfleytt saman þar til í nóvember 1986. Þau eigi saman þrjú börn, sem þau hafi alið upp og framfært saman, hann með sínum tekjum og hún með sínum störfum á heimilinu, eins og gerist og gangi hjá hjónum. Sé því nánast rétt að leggja til grundvallar þær reglur, sem gildi við skilnað hjóna.

2. *Sameiginlegur fjárhagur og framlag konu til sameiginlegrar eignamyndunar.*

Sóknaraðili heldur því fram, að í þessu máli sé um að ræða algerlega sameiginlegan fjárhag málsaðila. Þótt sóknaraðili hafi á fyrsta sambúðarárinu haft tekjur af saumaskap og á síðustu árum fyrir blaðaútburð, hafi verið um svo óverulegar tekjur að ræða, að ljóst hafi verið, að hún og börnin voru að öllu leyti háð manningnum peningalega, og sé útilokað að tala um, að sóknaraðili hafi haft að nokkru leyti sérstakan og aðskilinn fjárhag. Væri ef til vill rétt að orða það svo, að hún hafi engan fjárhag haft, þar sem ljóst sé, að hún hafi ævinlega haft mjög litla peninga handa á milli, bæði til heimilisins og til sinna sérþarfa. Fjármunaleg samstaða málsaðila komi einnig fram í því, að þau hafi talið saman fram til skatts.

Sóknaraðili hafi í þessa nærfellt fjóra áratugi framfært heimili sitt á þann hátt, sem lög nr. 20/1923 gera ráð fyrir, en þar segi: „Skýlt er hjónum hvoru eftir getu sinni og svo sem sæmir hag þeirra að hjálpast að því að framfæra fjölskylduna með fjárframlögum, vinnu á heimilinu og á annan hátt.“ Hún hafi alla tíð sýnt mikinn sparnað og aðhald í heimilishaldi, saumað föt á sig og dæturnar og unnið allan þann mat heima, sem hægt var. Hún hafi enn fremur ræktað grænmeti og lagt á allan hátt fram sinn skerf til framfærslu fjölskyldunnar. Umsjá, rekstur og ábyrgð á heimili og börnum hafi verið að miklu leyti á hennar herðum, eins og tíðkist með sjómannskonur, sem eiga menn, er dvelja langtímum saman fjarri heimilum sínum.

Það sé skýrt, að sú helmingaskiptaregla, sem lögfest sé í íslenskri lögjöf varðandi fjárskipti hjóna, sé á því meginsjónarmiði reist, að konan með vinnu sinni inni á heimilinu stuðli að eignamyndun sameiginlegs bús hjónanna á sambærilegan hátt og maðurinn með vinnu sinni utan heimilisins. Tryggi helmingaskiptareglan heimavinnandi maka endurgreiðslu fyrir vinnu sína. Hljóti sömu rök að eiga við hér, þótt sambúðin hafi verið óvígð.

3. *Brostnar forsendur.*

Sóknaraðili fullyrðir, að það hafi verið veruleg forsenda fyrir sambúð þeirra varnaraðila, að hann hafi lofað því, að þau gengju í hjónaband, og sé loforð þetta viðurkennt af varnaraðila á dskj. nr. 35. Sóknaraðili fullyrðir, að loforð þetta hafi ítrekað (sic) verið svikið af varnaraðila, og hafi staða sín í óvígðri sambúð valdið sér miklu hugarangri, einkum eftir að dætur þeirra fæddust. Hún hafi þó þeirra vegna reynt að sætta sig við aðstæður, enda ekki talið sig eiga annarra kosta vól nema splundra heimilinu, en það hafi hún ekki getað hugsað sér.

Sóknaraðili bendir og á aðstöðumun sinn í byrjun og núna. Þá hafi hún verið ung að árum í góðri vinnu á saumastofu; hafi hún unnið mikið og haft ágætar tekjur, eftir því sem þá tíðkaðist. Hún hefði talið sig vera í öruggu hjónabandi með varnaraðila, sem hún hafi verið ástfangin af og hafi treyst. Hefði hún talið fullvíst, að þau myndu byggja framtíð sína saman. Bendir hún á, að í síðasta tilboði varnaraðila, sbr. dskj. nr. 33, hafi hann ætlað að greiða hennar hlut úr búinu, liðlega kr. 3.000.000, út úr þeirra búi, en sú upphæð dugi tæpast fyrir tveggja herbergja íbúð í kjallara á markaðsvirði, sem gildi í dag.

4. *Samruni fjármuna.*

Sóknaraðili leggur sérstaka áherslu á þá málsástæðu, að í þessu tilviki hafi orðið slíkur samruni fjármuna, að fjárupphæð þeirri sem varnaraðili hafi átt fyrir sambúð, og annarri upphæð, sem hann hafi hugsanlega fengið síðar sem greiðslu upp í arf, hafi ekki verið haldið aðgreindum, heldur hafi þær runnið saman við aðrar eignir búsins og beri að fella undir skipti. Er í því sambandi vísað til þeirrar almennu reglu, að séreign aðila skv. kaupmála, sem renni saman við félagsbú hans, komi til skipta. Hafi Hæstiréttur Íslands m.a. kveðið upp dóma, er staðfesti það.

Sóknaraðili bendir á, að í greinargerð með lögum nr. 13/1986 komi skýrt fram, hver sé vilji löggjafans í þessu efni, en þar segi:

„Eðlilegt verður þó að telja að skiptaréttur hafi við skipti á búi sambúðarfólks hliðsjón af fjárhag aðila, hve lengi sambúð hefur staðið og öðru sem varðar hag aðila, m.a. framlagi hvors um sig til sameiginlegs heimilis á sambúðartíma með vinnu, fé til framfærslu eða á annan hátt.“

Sóknaraðili vísar til þeirrar venju, sem hann telur, að hafi skapast í skiptarétti hérlendis, að við skipti á dánarbúum sambúðarfólks, þar sem löng sambúð er að baki, sé helmingaskiptareglan lögð til grundvallar.

Varðandi varakröfu sína byggir sóknaraðili hana á því, að hér sé um að ræða greiðslu fyrir vinnuframlag hennar í þágu bús málsaðila í 36 ár. Miðist krafan þannig við það, að meðallaun hennar á ári séu kr. 247.212 eða kr. 20.601 á mánuði á núvirkði. Vísar sóknaraðili í því sambandi til

útreikninga Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings á dskj. nr. 23. Að öðru leyti vísar sóknaraðili í málsástæður þær, sem fram koma í greinargerð hennar varðandi aðalkröfu, og leggur aðaláherslu á lengd sambúðar, nærfellt fjóra áratugi. Enn fremur bendir sóknaraðili á skattframtöl varnaraðila, þar sem hann á löngu tímabili telji fram til skattfrádráttar „ráðskonufrádrátt“ og „frádrátt vegna“ sambýliskonu. Sé áratugahefð fyrir því að bæta fyrir það misrétti, sem viðgengist hafi varðandi heimavinnandi húsmæður með þessu móti.

IV.

Varnaraðili byggir kröfur sínar á þeim reglum, sem hann telur hafa mótast um skipti vegna slita á óvígðri sambúð. Hann telur sig eiga rétt á að fá við skiptin það, sem hann sannanlega átti við upphaf sambúðar þeirra, þ.e. andvirði íbúðarinnar að Efstasundi 65, Reykjavík, svo og andvirði þess, er hann síðar hlaut í arf eftir foreldra sína. Þá hafi varnaraðili unnið einn fyrir framfærslueyri þeirra sóknaraðila og barna þeirra, sem og hafi hann fjármagnað alla eignamyndun, sem varð í búinu þessi 36 ár, sem sambúð þeirra stóð, sbr. dskj. 38. Það sé einnig athyglisvert á dskj. 38, að allan þennan tíma telji þau fram hvort í sínu lagi jafnframt því að óska samsköttunar.

Varnaraðili kveður eignir búins samanstanda allar af (sic) fjármunum varnaraðila utan arf, sem sóknaraðili fékk og sé haldið utan skipta líkt og því, sem varnaraðili átti eftir óselt af arfi foreldra sinna. Hins vegar telur varnaraðili rétt að meta veru sóknaraðila og vinnu á heimili þeirra, og er kröfugerð hans við það miðuð, en hann telur rétt, að í hlut sóknaraðila komi $\frac{1}{3}$ af andvirði fasteignarinnar Háagerðis 12, $\frac{1}{2}$ af andvirði bifreiðar og $\frac{1}{2}$ af andvirði sumarbústaðar, að matsverði kr. 3.044.584.

Varnaraðili telur sig ekki vera bundinn af fyrri tilboðum sínum á dskj. 22 og 33, þar sem þau hafi verið sett fram á þeim forsendum, að ná mætti sáttum.

Kröfur sínar rökstyður varnaraðili svo:

1. Varnaraðili gerir kröfu til, að sér verði úrskurðaðir $\frac{2}{3}$ hlutar af verðmæti fasteignarinnar að Háagerði 12, Reykjavík, þar sem meta svo megi eign hans í Efstasundi 65, er hann átti fyrir upphaf sambúðar þeirra, að hún nemi $\frac{1}{3}$ af andvirði hennar. $\frac{2}{3}$ hlutum andvirðisins skuli síðan skipt til helminga, þannig að $\frac{2}{3}$ hlutar komi í hans hlut, en $\frac{1}{3}$ í hlut sóknaraðila.

2. Þá samþykkir varnaraðili helmingaskipti á andvirði bifreiðar, er Samvinnutryggingar greiddi út eftir tjón, sbr. réttarskjal nr. 5. Mótmælt er, að um hærra verð geti verið að ræða, enda hér um tjónsuppgjör að ræða, eftir að ekið hafði verið á bifreiðina kyrrstæða við gangstéttarbrún, og sé annað verð ósannað.

3. Varnaraðili samþykkir einnig, að sumarhúsi í Vaðneslandi verði skipt til helminga, enda þótt hér sé um að ræða sumarhús, sem hann hafi fjármagnað algerlega sjálfur með launatekjum og öðru sparifé.

4. Varnaraðili gerir kröfu til allrar verðbréfa- og sparifjárinneignar. Sé hér um að ræða innstæðu, sem fyrst hafi myndast fyrir sparifé og að mjög óverulegum hluta vegna sölu fasteignarinnar að Efstasundi 65, en að langmestu leyti vegna sölu á hluta arfs varnaraðila. Varnaraðili hafi selt hús og lóð úr Grænumýrarlandi 1973 og varið andvirði þeirra til verðbréfa-kaupa. Hinum óselda hluta Grænumýrarlands sé síðan haldið utan skipta, sbr. grg. sóknaraðila á réttarskjali 37, eins og Vaðneslandi sé haldið utan skipta í eign sóknaraðila. Þessir fjármunir hafi ávaxtast í meðförum varnaraðila, án þess að afskipti sóknaraðila hafi komið þar nokkuð nærri eða það hafi komið nokkuð niður á framfærslu varnaraðila gagnvart sambýliskonu hans og börnum. Auk þess sé hér um fjármuni að ræða, sem varnaraðili hafi ætíð haldið aðgreindum á þennan hátt. Sé hér því algerlega um sérgreinda eign varnaraðila að ræða, sem sóknaraðili geti ekki á neinn hátt gert tilkall til.

5. Varðandi þá kröfu varnaraðila, að í hans hlut komi inneign á gjald-eyrisreikningi svo og skáksett, þá rökstyður varnaraðili þá kröfu á sama hátt sem fram kemur í lið 4 hér að ofan. Enn fremur sé rétt að benda á, að við upphaf skipta hafi sóknaraðili átt innstæðu á sparisjóðsbók, sem ekki sé gerð grein fyrir á dskj. 37. Þar sem hér sé um svipaðar fjáreignir að ræða, telur varnaraðili rétt, að þessi liður vegi upp á móti þeirri innstæðu sóknaraðila.

Varnaraðili telur, að það, sem hann vilji, að komi í hlut sóknaraðila, sé rifleg greiðsla fyrir framlag hennar til sameiginlegs heimilisreksturs, þar sem á móti komi, að hann sjálfur hafi fjármagnað allan rekstur heimilisins og eignamyndun á sambúðartímanum. Á móti komi einnig, að sóknaraðili hafi aldrei þurft að leggja fram neitt fjármagn af sinni hendi, heldur hafi varnaraðili sjálfur séð um að láta henni það í té riflega. Sé þetta augljóst, ef skattframtöl á réttarskjali nr. 38 séu skoðuð grannt.

Varðandi skoðun sóknaraðila um, að óvenjulega löng sambúð hafi það í för með sér, að leggja beri til grundvallar reglur, sem gilda við skilnað hjóna, þá mótmælir varnaraðili því alfarið (sic), enda sé ekkert í íslenskri löggjöf eða dómaframkvæmd, sem styðji það.

Enn fremur mótmælir varnaraðili því, að fjárhagur aðila hafi verið svo samtvinnuður, að leggja beri helmingaskipti til grundvallar. Að íslenskum rétti hafa fjárframlög til eignamyndunar verið lögð til grundvallar, og eins og fram komi á dskj. 38, að öll fjárframlög til eignamyndunar búsins stafi frá varnaraðila, sem og öll framfærsla þeirra sóknaraðila og barna þeirra.

Varnaraðili mótmælir þeirri fullyrðingu sóknaraðila, að væntanleg gift-

ing hafi verið forsenda sambúðarinnar, þar sem sú forsenda hafi ekki haft meiri þýðingu fyrir sambúðina en þá, að hún hafi staðið í 36 ár, þar til varnaraðili batt enda á sambúðina, ekki sóknaraðili, auk þess sem sambúð þeirra hafi gengið brösótt í byrjun, svo að upp úr slitnaði árið 1952, en hófst aftur nokkrum mánuðum síðar.

Sóknaraðili byggir enn fremur kröfu sína á því, að um samruna fjármuna hafi verið að ræða. Því sé mótmælt einnig. Fjármunir búsins stafi alfarið (sic) frá varnaraðila, þannig að það geti alls ekki verið um samruna fjármuna að ræða í þessu tilviki. Þá mótmælir varnaraðili því, að helminga-skiptareglan hafi verið lögð til grundvallar við skipti á dánarbúum sambúðarfólks, hafi verið um ágreining að ræða.

Varðandi varakröfu sóknaraðila telur varnaraðili hana ekki hafa neina þýðingu, þar sem ekki sé krafist sýknu af hálfu varnaraðila á aðalkröfu sóknaraðila.

V.

Málsaðilar eru sammála varðandi skiptingu á matsverði bifreiðarinnar R-71319, en Samvinnutryggingar greiddu varnaraðila máls þessa kr. 120.000 fyrir bifreiðina þann 8. apríl 1987, vegna þess að hún hafði orðið fyrir tjóni. Eru aðilarnir sammála, að því andvirði verði skipt til helminga.

Enn fremur eru málsaðilar sammála um skiptingu sumarhúss í landi Vaðness, Grímsnesi, og skiptist andvirði þess til helminga milli málsaðila.

Innbúi hefur verið skipt, og er ekki ágreiningur um það, að sóknaraðili heldur utan skipta hlutdeild í lóðarspildu úr landi Vaðness, sem hún fékk að erfðum, og varnaraðili heldur utan skipta eignarhluta sínum í jörðinni Grænumýri, Seltjarnarnesi.

Það, sem ágreiningur er um í þessu máli, er, hvernig skipta skuli öðrum eignum búsins milli málsaðila, þ.e. fasteigninni Háagerði 12, Reykjavík, bankainnstæðum og verðbréfum, sem til staðar voru við slit sambúðar, inneign á gjaldeyrisreikningi og skáksettum.

Við rekstur máls þessa kom fram, að sóknaraðili á sjálfur sparisjóðsbækur við Útvegsbanka Íslands, nr. 57971, 15150 og 1369, Landsbanka Íslands, nr. 7819, og Iðnaðarbanka Íslands, nr. 350001. Ekki hefur það verið hrakið, að innstæður þessar eru, eftir því sem næst verður komist, jafnháar samtals og inneign varnaraðila á gjaldeyrisreikningi við Sparisjóð vélstjóra og verðmæti skáksetta. Þykir því rétt, að hún haldi þeim reikningum sjálf og varnaraðili haldi óskiptum gjaldeyrisreikningi sínum við Sparisjóð vélstjóra, nr. 100811, og skáksettum.

Engar lagareglur eru til um skipti vegna slita óvígðrar sambúðar. Með lögum nr. 13/1986 var 90. gr. laga nr. 3/1878 breytt á þá leið, að nú er heimilt að vísa til skiptaréttar búi sambýlisfólks og fá því skipt við slit

óvígðrar sambúðar. Ekki hefur verið talið heimilt að lögjafna frá ákvæðum hjúskapar- og erfðalöggjafar um búskipti og önnur atriði, sem á getur reynt vegna málefna fólks í óvígðri sambúð.

Lagarök að baki svokallaðri helmingaskiptareglu, 18. gr., 2. mgr., 1.20/1923, við skipti á búi hjóna hafa verið talin þau, að með vinnu sinni á heimili fullnægi sá aðili, sem er heimavinnandi, framfærsluskyldu sinni gagnvart þeim aðila, sem vinnur úti, en á hjónum hvílir gagnkvæm framfærsluskylda, og hefur helmingaskiptareglan verið talin eins konar endurgjald til hins heimavinnandi.

Það hefur verið talin meginregla íslensks réttar um fjárhagslegt uppgjör við slit óvígðrar sambúðar, að hvor aðili um sig telst eiga þær eignir, er hann átti við upphaf sambúðarinnar og enn voru fyrir hendi, er henni lauk. Einnig hefur verið talið, að hvor aðili slíkrar sambúðar eigi þau verðmæti, sem hann kann að hafa eignast á sambúðartímanum. Þar sem ekki er formlegt fjárfélag með fólki, sem býr í óvígðri sambúð, hafa dómstólar í mörgum tilvikum talið óhjákvæmilegt við úrlausn um ágreining um slík fjárskipti að líta fram hjá beinni nafnskráningu eigna, sem myndast hafa á sambúðartíma, til þess að komast að sanngjarnri niðurstöðu um skiptingu slíkra eigna. Eru þau lagasjónarmið einnig áréttað í greinargerð með lagafrumvarpi því, sem varð að lögum nr. 13/1986, þar sem m.a. segir, að eðlilegt verði að telja, að skiptaréttur hafi við skipti á búi sambúðarfólks hliðsjón af fjárhag aðila, hve lengi sambúð hefur staðið, og öðru, sem varðar hag aðila, m.a. framlagi hvors um sig til sameiginlegs heimilis á sambúðartíma með vinnu, fé til framfærslu eða á annan hátt.

Ekki er um það deilt í máli þessu, að sambúð aðilanna stóð í meira en 36 ár nánast samfelld. Þegar skoðuð eru skattframtöl aðilanna, kemur í ljós, að eignir hafa aukist verulega á sambúðartímanum og að allar þær eignir, sem um er deilt í þessu máli, eignuðust málsaðilar, meðan á sambúð þeirra stóð. Ekki er heldur deilt um það, að allan sambúðartímann vann varnaraðili fyrir tekjum heimilisins og sóknaraðili gætti bús og þriggja barna þeirra. Einhverjar tekjur hafði hún á sambúðartímanum, en þær voru óverulegar miðað við tekjur varnaraðila. Til að unnt sé að sýna fram á, að sá aðili, sem ekki er skráður eigandi, hafi tekið þátt í eignamynduninni, þarf að vera um að ræða sameiginlegt framlag beggja sambúðaraðila, ýmist beint, t.d., þegar bæði hafa haft atvinnutekjur, eða óbeint, þegar annar aðilinn vinnur á heimili og stuðlar þannig að því að bæta aðstöðu hins aðilans til tekjuöflunar.

Þegar skoðuð eru skattframtöl málsaðilanna, kemur í ljós, að fyrstu tæp tuttugu árin, sem þau bjuggu saman, var einungis skilað inn skattframtali af hálfu varnaraðila og tekið fram, að hann byggi í sambúð með sóknaraðila, og frá 1976 til þess tíma, er sambúð var slitið, fóru þau fram á að

verða skattlögð sem hjón. Þessi háttur sýnir, að aðilar hafa litið svo á, að með þeim væri fjárhagsleg samstaða, þ.e. þau ráku saman heimili, hún sá um heimilið og hann aflaði tekna.

Þegar öll gögn málsins eru virt og hliðsjón höfð af hag málsaðila annars vegar við upphaf og hins vegar við lok sambúðar þeirra, tímalengd sambúðar þeirra og öðrum atriðum, sem máli þykja skipta við úrlausn máls þessa, þykir sóknaraðili eiga rétt við skipti á búi hennar og varnaraðila til að fá í sinn hlut helming þeirra verðmæta, sem ágreiningur stendur um í máli þessu.

Fasteignin Háagerði 12, Reykjavík, hefur ekki verið seld, en málsaðilar hafa lagt fram í málinu gögn, sem þeir hafa aflað um líklegt söluverð þeirrar eignar á frjálsum markaði. Eign þessi hefur hins vegar ekki verið metin formlega við skiptameðferð búsins, og hvorugur aðila hefur vegna ágreinings í máli þessu haft tilefni til að gera kröfur um útlagningu á eigninni á matsverði. Þrátt fyrir það, hvernig kröfur eru fram settar af hálfu málsaðila, verður það niðurstaða máls þessa um fasteignina, að því er slegið föstu, að málsaðilar skulu teljast eiga eign þessa að hálfu hvort, en ekki tekin afstaða til þess, hvort annað hvort þeirra eigi rétt til að leysa eignarhluta hins til sín.

Með sömu rökum er það niðurstaða máls þessa varðandi sumarhús búsins í landi Vaðness í Grímsnesi, að hvor aðila telst eiga helming þess, án þess að afstaða sé í máli þessu tekin til þess, hvort annað hvort þeirra eigi rétt til að leysa eignarhluta hins til sín.

Óumdeilt er í málinu, að andvirði bifreiðarinnar R-71319, kr. 120.000, var greitt varnaraðila hinn 8. apríl 1987, og samkvæmt framangreindu ber honum að standa sóknaraðila skil á helmingi þess, þ.e. kr. 60.000, með dráttarvöxtum samkvæmt 9. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 15. apríl 1988 til greiðsludags, svo sem sóknaraðili hefur krafist.

Bankainnstæður og verðbréf, sem um er deilt í máli þessu, voru samtals talin vera að verðmæti kr. 8.481.594 hinn 5. apríl 1988 og hafa verið í umráðum varnaraðila frá slitum sambúðar málsaðila. Var upplýst við meðferð máls þessa, að þessi verðmæti hafa breyst eftir þetta tímamark við kaup og sölu varnaraðila á verðbréfum. Eins og reifun málsins og kröfugerð er háttað, þykir rétt, að varnaraðili greiði sóknaraðila út sem svarar til helmings verðmætis þessa eignaliðar á nefndum degi, þ.e. kr. 4.240.797, með dráttarvöxtum samkvæmt 9. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 15. apríl 1988.

Samkvæmt framansögðu er það niðurstaða máls þessa, að málsaðilar eiga hvort um sig helming fasteignarinnar nr. 12 við Háagerði í Reykjavík og sumarhúss búsins í landi Vaðness, Grímsnesi, hvort tveggja í óskiptri sameign, og að varnaraðila verður gert að greiða sóknaraðila kr. 4.300.797 með dráttarvöxtum, svo sem segir í úrskurðarorði.

Gréta Baldursdóttir, settur borgarfógeti, kvað upp úrskurð þennan.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Sóknaraðili, Áslaug Gísladóttir, og varnaraðili, Ingólfur Ólafsson, eiga í óskiptri sameign fasteignina Háagerði 12, Reykjavík, og sumarihús í landi Vaðness, Grímsnesi. Varnaraðili, Ingólfur Ólafsson, greiði sóknaraðila, Áslaugu Gísladóttur, kr. 4.300.797 með 45,6% ársvöxtum frá 15. apríl 1988 til 1. maí 1988, en 44,4% ársvöxtum frá þeim tíma til 1. júlí 1988, en 52,8% ársvöxtum frá þeim tíma til 1. ágúst 1988, en 56,4% ársvöxtum frá þeim tíma til 1. september 1988, en 49,2% ársvöxtum frá þeim tíma til 1. október 1988, en 33,6% ársvöxtum frá þeim tíma til 1. nóvember 1988, en 27,6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. desember 1988, en 24% ársvöxtum frá þeim degi til 22. desember 1988 og frá þeim degi til greiðsludags hæstu lögleyfðu dráttarvexti samkvæmt ákvörðun Seðlabanka Íslands.

Málskostnaður fellur niður.